

בבלי תורה תוספות

משיחותיו של הגה"צ ר' אליעזר דוד פריעדמאן שליט"א

פרשת ויקהל פקודי

י"ל ע"י כולל בית יוסף-מעלבארן יצ"ו בנשיאות כ"ק הגה"צ אב"ד ור"מ שליט"א

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם זה הדבר אשר צוה כו' ששת ימים תעשה וכו' וביום השביעי שבת.

ודקדקו המפרשים על סגנת עדת שהוא מיותר. ועוד, למה הזהיר אותם כאן, וכבר נאמר בפרשת יתרו בעשרת הדברות. ונראה על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פח, א) בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע נתן הקב"ה שני כתרים בראש כל אחד וכשחטאו בעגל הוריד את עדיים מעליהם, היינו שני הכתרים הנ"ל, ונתן אותם ליד משה שיחזיר להם בכל שבת, לפי שאז שורה קדושתו עליהם, ולכן כתב האר"י ו"ל תפילת שבת אלל ישמח משה במחנת חלקו, שזה קאי על הכתרים הנ"ל, שנתן משה לבני ישראל בכל שבת, וזה הוא קדושת שבת שמשיג כל אחד מישראל, שכל אחד מקבל את הכתרים כפי צחינת קדושתו, ע"ש.

וזה שאמר הכתוב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, רצ"ל הקהל ואיך לעצמו את כל עדיים של בני ישראל כדי שלא יהיו מהם הקליפות ח"ו, ויאמר אליהם זה הדבר אשר צוה ה' לעשות ששת ימים כו', רצ"ל צוה לם שעתשו התיקון הזה להזהר בשמירת שבת קדוש כדי שיוכלו לקבל את הכתרים האלה ביום השבת, כי שבת הוא תיקון גדול להומואים, כמו שאמרו חז"ל (שבת ק"ח ב) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו וכו', ועל ידי זה אחזיר לם את הכתרים ביום השבת קדש ציטר שאת לכל אחד כפי צחינת קדושתו, עד כאן בשם ש"צ הרב הק' מאפטא זללה"ה.

(שפתי דיקים, רימנוז)

אליהם הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, דמשה רבינו לא רצה לדבר עם עדת בני ישראל כל זמן שאין בהם אחדות ואינם ביחד לכן הקהילים משה ואח"כ דיבר אליהם ומסר להם את דבר ה', ולכן אני אומר לכם שכשתהיו מאוחדים ולא יהיה בכם מחלוקת אז אומר לפניכם דבר תורה.

כשחזר השליח ללעמבערג סיפר את ה"דבר תורה" שאמר הילד בנו של ר' יעקל בסעודה שלישית, ור' יצחק אהרן איטינגער שמע את הדברים בהתפעלות עצומה ונהנה מאוד מהדבר, וש"ל ר' יעקל לומר לו מדוע אין אתה מגלה לי מהבן שלך שמספרים עליו נפלאות.

א

הטשעבינער רב זצ"ל היה בצעירותו סוחר ובכל זאת עסק בתורה כמעט בכל שעות היום, פעם התבטא ואמר על הכוללים שבזמנינו שזה דבר טוב, אך כשאני הייתי סוחר הייתי עסוק במסחרי במשך כשעתיים כל יום, ובשאר כל שעות היום הייתי עוסק בתורה עד שלא היה לי זמן לעשות שום דבר חוץ מעסק התורה, משא"כ כיום למרות שיושבים על התורה ועל עבודה בכל זאת יש גם זמן לשאר דברים לעשות.

הרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע אמר עליו בעת היותו עדיין סוחר שכשהוא מוציא מתחת ידו היתר עגונה הרי שיש לסמוך עליו כמו שעוברים בגשר שעל הנהר בבוטחה.

הבעלזער רב ז"ע התחשב מאוד בדעתו של הטשעבינער רב, לפני פטירתו של הבעלזער רב היה לו חלום רע, והתייעץ עם משמיו ושאל אותם אם יעשה מזה עסק או לא, והם אמרו לו שלא יתחשב בזה כלל, אך הוא לא נרגע מזה וש"ל שליח להטשעבינער רב שיואל לבוא אצלו, ובדיוק באותו זמן של הטשעבינער רב עסק מאוד עד שעברו שבועיים עד שהגיע אליו במוצאי שבת, והגיע כבר להלוויתו של הבעלזער רב ז"ע.

וכנראה שהבעלזער רב רצה שהטשעבינער רב יפתור את החלום לטובה, אך מן השמים עכבוהו.

הטשעבינער רב היה כל ימיו נכנע מאוד להבעלזער רב, והיה רגיל להכנס לפניו בקוויטל. פעם הייתי שם כמה ימים לפני ראש השנה, וראיתי אותו שם מצטופף בין הבאים ומדבר ומשתעשע עם האנשים שם כאחד מהחסידים.

אודות ההבערה אשר לחלק יצאת בין צאנו לרוזין | והמשך מענין הגאון ר'

יעקל ע

הגה"ק ר' יעקל הרמולובער בצעירותו היה דירתו במערב גאליציה, והיה מסתופף הרבה אצל הדברי חיים מצאנז ז"ע, ואח"כ נתמנה ברבנות העיר הרמולוב שהוא במרכז גאליציה אשר שם היו חסידי הוסיאטין וחסידי טשורטקוב, ואז התחיל לנסוע לאדמו"רם אלו לבית רוזין, וסיפר להטשעבינער רב ששמע מאחותו (הוא בעצמו עדיין לא נולד אז) שבשבע השנים שבין שנת תרכ"ט עד שנת תרל"ו שבהם היה המחלוקת שבין חסידי צאנז להחסידים של בני הרוזינער, היה ר' יעקל שרוי בצער גדול משום שהוא היה מחסידי שני החצירות, ולא ראו על פניו צהלת פנים מ'האט נישט געזעהן א שמיכל".

ובשעה שהיה שומע שאחד מחסידי רוזין מתחיל לדבר על רבו מצאנז, היה מיד מתניב לנגדו ואומר לו "תדע לך, שהוולכים אתם לדבר על הבראדטשעבינער רב", דהיינו שאם חלילה תדברו נגד האדמו"ר מצאנז, הרי זה עון גדול כאילו הייתם מדברים נגד הקדושת לוי מארדיטשבו.

א

על הגאונים ר' יעקל הרמולובער ובנו הרב מטשעבינער ז"ע

הגה"ק ר' יעקל הרמולוב ז"ע היה אביו של הגאון ר' דוב בעריש וויידנפעלד מטשעבינער ז"ע, ושל הגאון מדאמברוב ז"ע.

הטשעבינער רב זצ"ל ביקר פעם אחת אצל הגאון ר' איסר זלמן מעלצר זצ"ל, ודברו ביניהם בדברי תורה, וכשיצא אמר עליו הגאון ר' איסר זלמן בהתפעלות "אונז זענען מיר קעפעלעך, ער איז א קאפ" (אנחנו כולנו יש לנו מוחות קטנים נגד המוח הגדול שיש להטשעבינער רב).

הגאון ה"חזון איש" התבטא פעם על הרב מטשעבינער שמקנא בו בגודל הבהירות שיש לו בלימודו.

הדאמבראווער רב זצ"ל היה גאון אדיר, אחיו הטשעבינער רב אמר עליו שאין הוא רוצה לחוות את דעתו בנוגע לאחיו, משום דכשיחווה את דעתו עליו ויתחיל לתארו בשבחים הראויים לו הרי יוכרח לשבח אותו כל כך עד שהאנשים יחשבו שהוא מגזם "מען וועט עס אנקוקן אביסל מאדנע".

בענין גדלותו של הגה"ק ר' יעקל הרמולוב זצ"ל, הרי שתלמידו הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל אמר פעם לתלמידיו ששני דברים אין הוא מבין, האחד הוא שאין הוא יודע מהו החילוק שבין האדמו"ר הזקן מטשארטקוב ז"ע לבין הבעש"ט הק"י שכל כך העריך את רבו וראה את גדלותו עד שלא ידע לאיזה מדריגה עוד יכול לילד אשה להגיע מה שלא היה אצל רבו.

והדבר השני הוא החילוק שבין רבו ר' יעקל הרמולובער לבין הגאון ר' משולם איגרא זצ"ל.

כשראו ר' מאיר אריק שתלמידיו מתפלאים על שהוא מדמה גדול מהדור האחרון להגאון ר' משולם איגרא, אמר להם "מהו הפלא, והרי גם ר' משולם איגרא היה בשר ודם, וא"כ איני מבין איזה חריפות יכול להיות בבשר ודם מה שלא ראיתי אצל רבי", וסיים "אילו הייתם רואים אותו בשעה שמסר את שיעורו על תוס' במסכת עירובין, ואמר חמשים וחמשה פשטים לפרש את דברי התוס', וכל אופן היה יותר בחריפות ממשנהו, לא היה אצלכם שום חידוש על הדברים שאמרתם לכם".

א

הגה"ק ר' יעקל הרמולובער לא היה רגיל באמירת דברי תורה בשעת שלש סעודות, אלא התאסף עם תלמידיו וכל אחד היה עוסק בעניניו, והטשעבינער רב זצ"ל שהיה אז ילד קטן שבע או שמונה שנים היה אומר להם איזה דבר תורה.

פעם אחת בעש"ק פרשת ויקהל הגיע לר' יעקל שליח של הרה"ק ר' יצחק אהרן איטינגער בעל מח"ס שאלות ותשובות מהר"א, נכדו של אחות של בעל ה"ישועות יעקב" זצ"ל, והטשעבינער רב שרגיל היה בכל שבוע להכין את עצמו בדבר תורה שיאמר בסעודת שלש סעודות היה עכשיו טרוד עם האורח ולא היה פנוי להכין, כיון שהגיע שלש סעודות והיה צריך לומר תורה, והיות שבאותו זמן היה שם איזה מחלוקת בין באי בית הכנסת התחיל מיד ואמר, כתוב בפרשתנו "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר

¹ עדיין זכיתי לראותו.

² ר' מאיר אריק היה תלמידו של האדמו"ר הזקן מטשארטקוב זצ"ל.

³ שהוא היה נחשב לגדול הדור בדורו והחז"ר היה תלמידו, והישועות יעקב היה פעם אצל ר' משולם איגרא בשעה שאמר לפלו ארוך, ואמר ה"ישועות יעקב" שבקושי הצליח להבין עד חציו.

תלמידו, הגאון ר' מאיר אריק, היה חסיד טשארטקוב בכל לבו ונפשו, וכן היו כל משפחתו מדורי דורות, וזקיניו היו מגדולי חסידו טשארטקוב, אך במשך שנים אלו שבהם היה המחלוקת וגם קצת לאחריו לא הרשה לו רבו ר' יעקל לבקר בבתי המדרשות של חסידו טשארטקוב, רק אל האדמו"ר בלבד נתן לו לנסוע אך לא להשיטבלע"ך של החסידים כדי שלא ישמע חלילה את אחד מהחסידים מדבר דברי דופי נגד הרה"ק מצאנו, ובערוב ימיו היה אומר שהוא ממיר טובה לרבו על זה שלא נתן לו להכנס לה"שטיבלעך" של החסידים כדי שלא יכנס לתוך אוזניו דברי דופי על הרה"ק מצאנו.

בענין שלא נתנו להדפיס את ספריהם בדזיקוב, והמשך מענין מחלוקת הה"ח

אגב, מענין אותו המחלוקת שבין צאנז לרוזין, שמעתי מהרה"ק ר' יודלע' הורוויץ מדזיקוב, בענין הספר "עמק הלכה" שכתב הרה"ק ר' יהושע מדזיקוב בהיות בחור בן שבע עשרה שנה בלבד, והוא ספר פלפולים עמוקים ביותר על סוגיות, והגאון ר' יוסף שאול נאטנזאהן בעל תשובות "שואל ומשיב" כותב שם בהסכמה: וראיתי איל מנגח ימה וצפונה כמו הספר "דורש לציון", שהוא ספר על דרך הפלפול מה' נודע ביהודה".

ולכאורה הדפסת ספר זה הוא חידוש ופלא גדול, שהרי אדמו"ר דזיקוב לא רצו שידפסו את כתביהם, הרה"ק ר' אליעזר'ל דזיקובער כתב בצוואתו שלא ידפסו את כתביו, ואני ראיתי מהכתבים שלו אצל הרה"ק ר' יודלעל מדזיקוב ז"ע וכמובן שלא עלה על דעתו כלל להעלותו לדפוס.

אצל הרה"ק מסטעטשין מאמערקא היה ג"כ מונחים כתבים, ושמעתי מהחסיד ר' נפתלי חיים אדלער חתנו של ה"אמרי חיים" זצ"ל, ששמע מהסטעטשינער שפעם אחת החליט בדעתו שהיות וכבר עברו קרוב למאה וחמשים שנה מעת הסתלקותו של הרה"ק ר' אליעזר דזשיקובער הרי שהיום כבר אפשר להדפיס את הכתבים, אך משניגש אליהם ראה עליהם דם, ומיד משך ידו מזה.

הרה"ק בעל ה"אמרי נועם" מדזיקוב, בנו של הרה"ק ר' אליעזר, גם הוא לא הניח להדפיס את כתביו בחייו כי אם לאחר מותו שאז הדפיס אותם.

ובדזיקוב וראפשיץ היו רגילים לומר על דברי הגמ' שאמרו "סימן לעבירה הדרוק", שסימן לעבירה הוא ה"דריקן" (הדפסת ספרים).

ולכן הוא פלא גדול הספר "עמק הלכה" שהדפיס הרה"ק ר' יהושע מדזיקוב בהיותו בן י"ז שנה, ושמעתי מר' יודלע' הורוויץ שסיבת הדבר היה שבשעת השנים הללו שבהם היה המחלוקת נגרם הרבה ביטול תורה בהבתי נכסיות משום שהאנשים עסקו במחלוקת זו, לכן אמר האמרי נועם לבנו ר' יהושע שיכתוב וידפיס ספר זה כדי לחזק את לימוד התורה.

א

מענין לענין באותו ענין, ה"אמרי נועם" ז"ע היה מזהיר את חסידיו לכל יטלו חלק במחלוקת זו חלילה, והמשיך משל על זה, באריה מלך החיות שנחלה במחלה אשר יצא מפיו ריח רע, הלך להזאב ואמר לו הגד נא לי ידיד אם מרגיש אתה ריח רע יוצא מפיו, ענה לו הזאב ואמר אדוני המלך מה אומר ומה אדבר אכן ריח רע יוצא מתוך פיו.

התכעס האריה ואמר איך מעיז אתה לומר שריח רע יוצא מפיו של המלך, וחורץ את דינו למיתה וטרפו מיד.

ואז ניגש אל הכבשה ואמר לה, הגד נא לי אם יוצא מפיו ריח לא טוב, ענה לו הכבשה איך יעלה על הדעת שממך אדוני המלך יצא ריח רע. נתרגז הארי ואמר שקרן חונף שכמוך, ומיד חטפו וקרעו לגזרים.

ואז ניגש אל השועל הפיקח שבחיות, ואמר לו תגיד לי אם יוצא ממני ריח רע, ענה לו השועל ואמר אדוני המלך מחול נא לי אך איני יכול ליענות לשאלתך היות ומצוון אנכי (איך לייד יעצט פון א קאטאר) ואיני יכול להרגיש.

והנמשל מובן שאין להכניס ראשינו בפי האריות רק כמו שעשה השועל הפיקח שלא להרגיש כלום ולא לחרחר על שום צד.

אצל הרה"ק ר' שלומקע זווהילער ז"ע היה מסתובבים הרבה חתולות כידוע⁴ והוא היה מאכילם ומטפל בהם, פעם אחת אמר לאחד ממקורביו ודע לך שהחתולות האלו הם לגוללים של נשמות של אלו אשר נתעברו בהמחלוקת שבין צאנז לרוזין, ודבר זה כשבעים שנה אחר המחלוקת ובכל זאת עדיין היו לגוללים מאז, ואפילו שהיו כנראה אנשים בעלי מדריגה בכל זאת הוכרחו להתגלגל בחיה טמאה זו, משום שנתעברו במחלוקת זו.

הסיבה למחלוקת הגדולה הזו, אשר מפניה היה כל ארץ גאליציה כיקוד אש במשך שבע שנים היה נראה לכאורה משום שברוסלאנד היו המשפחות של האדמו"רים מלובשים אחרת מאשר האדמו"רים שבגאליציה, ולכן לפי מה שהיו נהוג אצל אדמו"ר צאנז הרי שבגדיהם של אדמו"ר רוזין שלבשו כנהוג ברוסיה היה נראה כדרך המתחדשים ולכן לא היו יכולים לסבול את הבגדים האלו, אך כמובן שהיה בזה ענינים עמוקים ביותר.

והרה"ק משינאווע זצ"ל בנו של הדברי חיים מצאנז ז"ע כבר לא התעניין במחלוקת זו, ושמעתי מהרה"ק ר' יודלעל הורוויץ זצ"ל שאמר בשם השינאווער בזה הלשון "דא ערליכע איזן דארט ערליכע אידן, דא שקצ'ס דארט שקצ'ס", דהיינו שגם כאן וגם שם יש אנשים טובים ושאנים טובים ואין על מה להתקוטט.

א

⁴ ובכלל היה ביתו פתוח והפקר לכל, והיו באים לסעוד אצלו מכל הארצי פרחי, וכל מר נפש מוצא שם מקומו. פעם היה אחד מהארחי פרחי שלא היה כ"כ שפוי בדעתו והתרגז על חבריו, וירק לתוך סיר הטשאלענט שלא יוכלו לאכול משם, וישב שם ת"ח אחד ושאל את הרה"ק "מה צריכים ללמוד ממעשה הו", והשיבו הרה"ק, "סבלנות", שיש ללמוד מזה להיות סבלן.

בעיר תל אביב היה גר יהודי חסיד מלא תורה וחסידות בשם ר' אברהמ'ל וויינבערג זצ"ל, והוא היה נכדו, בן בנו, של הרה"ק ר' שמואל מסלאנים בעל ה"דברי שמואל" ז"ע. ושמעתי ממנו שזקיניו האדמו"ר מסלאנים היה נוסע בצעירותו לצאנז לה"דברי חיים" ז"ע, ואח"כ כשכבר היה לאדמו"ר גדול היה נוסע לטשארטקוב ולהוסיאטין, ועם היותו אדמו"ר היה נכנע להם ביותר והיה לחסידים הנלהב, ופעמיים בשנה היה נוסע לטשארטקוב, ופעם אחת בשנה להוסיאטין, ואחר פטירתו של ההוסיאטינער רב נסע לבנו ממשיך דרכו, ואחר פטירתו של הסאדיגורער רבי המשיך לנסוע לבנו, האדמו"ר מביאנז זצ"ל.

ר' אברהמ'ל וויינבערג הסתופף רבות אצל זקיניו האדמו"ר מסלאנים והיה שומע ממנו דברים שסיפר על עצמו, ואני שמעתי מר' אברהמ'ל בעצמו שסיפר על גודל הכנעתו של האדמו"ר מסלאנים לרבו מטשארטקוב, וכך סיפר כשהיה האדמו"ר מסלאנים מגיע לשב"ק לשלחנו הטוהר של האדמו"ר מטשארטקוב היו הגבאים רוצים להשיבו בראש השלחן ליד האדמו"ר ששם היו מושבים את שאר האדמו"רים שהיו מגיעים רבות לטשארטקוב, אך הוא ביקש שאין הוא רוצה לישיב שם אלא רוצה הוא לישיב בצד השני של השלחן ממול כדי שיוכל לראות את האדמו"ר בכל רגע ורגע ולהתבונן בכל תנועותיו.

האדמו"ר הזקן מטשארטקוב היה לו תנועה מיוחדת שהיה מנגן אחר עשיית קידוש ואחז בידו את קופסת הטאבאק שלו ומכה עמו על השלחן, פעם אחת בעת שהיה מכה עם קופסת הטאבאק על השלחן נשטמ הקופסה מתוך ידו ונפלה ליד מקומו של האדמו"ר מסלאנים שעמד ממול.

האדמו"ר מסלאנים התכופף לעבר הקופסה הרימה והחזירה לרבו, אך אחר מעשה זה התחרט מאוד במשך כל ימי חייו על זה שהגביה את קופסתו של רבו, והיה אומר אם הקופסה נפלה לאותו מקום מתוך ידיו הקדושות של רבי מטשארטקוב הרי ששם היה צריך להיות ומה היה לי שנתערבתי בענינים שאינם שייכים לי והגבהתי אותו משם, ונפלא הדבר איך שהיה חסיד בכל הרמ"ח ושס"ה ברוב תמימות ואמונה פשוטה.

ושמעתי מהגה"ח ר' אברהמ'ל וויינבערג ששמע מזקיניו האדמו"ר מסלאנים שאמר על עצמו שהוא מבין את טעם המחלוקת שהיה בין צאנז לרוזין, והוא דבר עמוק מאוד מאוד.

א

בענין מה שכתב בספר "שפתי צדיקים" בשם האר"י ז"ל ש"ישמח משה במתנת חלקו" היינו שמשה מחזיר ישראל את חלקם שלקחו מהם ונתנו לו, ידוע הפירוש של האר"י ז"ל על נוסח התפילה בברכת על הצדיקים "ושים חלקינו עמם" שהנה כשאדם חוטא לפעמים מאבד גם את חלקו הטוב, ונותנים חלק זה ליהודי אחר וכמו שאמרו זכה נוטל חלקו וחלק חבריו, והנה מי שהוא צדיק אמת הרי שאינו רוצה ליהנות מחלקו של חבריו והרי הוא מחזירו לבעליו, וזהו מה שאנו מתפללים, שאם חלילה נגזר עלינו שיקחו מאתנו את חלקנו הטוב, הרי שתשים את חלקינו עמם, עם הצדיקים האמיתיים שהם לא ירצו ליהנות מזה ויחזירו אלנו.

אודות הרה"ק ר' יחיאל מאיר מגוסטאטין ז"ע

אגב מענין תפילה זו, השפלות רוח של הרה"ק מגאסטענין היה באופן נפלא ביותר, פעם אחת שלח שליח לומר לאדמו"ר בעל ה"שפת אמת" מגור שהוא מבקש ממנו שיוכון עליו בעת אשר הוא מתפלל תפילת שמונה עשרה.

החזיר לו השפת אמת על ידי השליח ואמר, בכל שמונה עשרה שאני מתפלל אני מכוון עליכם בעת אשר אני אומר "ושים חלקינו עמם"⁵, ולכן אין אתם צריכים לצוות אותי על דבר זה.

האדמו"ר מגאסטענין היה מתלמידי קאצק, והוא היה איש קדוש מאוד, אך היה נוהג אחרת לגמרי ממה שהיה נהוג בקאצק, שבקאצק הדרך בעבודת ה' היה באופן חריף ביותר והכל היה רק בפנימיות הלב ולא בחיצוניות, משא"כ בגאסטענין שהיה בעל מופת גדול באופן הפשטות ביותר, וכשהיו באים לפניו להזכיר יהודי לישועה היה מצווה לומר חמשה או עשרה קאפטלעך תהלים וכדומה, ואכן שמו הלך לפניו "דער תהלים יור".

בתמימותו שלו היתה באופן יוצא מגדר הרגיל, הגאון ר' שמעון סופר⁶ היה רב בעיר קראקא, פעם אחת נכנס לפניו אחד מתושבי העיר מחסידי גאסטענין⁷ ואמר לו, שמתכוון הוא לנסוע לרבו בגאסטענין, בשמוע הקראקער רב דברים אלו נתלהב ואמר תגיד לרובך שאני פורס בשלומי מאה פעמים "איך לאז אים הונדערט מאל גריסן".

בבוא החסיד לגאסטענין אחר שקיבל שלום מהאדמו"ר אמר לו לפני שיצאתי מעירי קראקא נכנסתי להפרד מרב העיר והוא צוה לי למסור שהוא מוסר דרישת שלום מאה פעמים.

אמר לו הגאסטענינער רב בתמימותו הגדולה, אם הרב אמר לך לדרוש שלום מאה פעמים, הרי מצוה לדברי חכמים, ובכן אמור נא מאה פעמים מהקראקער רב שולח דרישת שלום. והחסיד לא נשאר בידו ברירה אחרת אלא לומר מאה פעמים "דער קראקעווער רב לאזט אייך גריסן, דער קראקעווער רב לאזט אייך גריסן".

א

ראיתי בשני ספרים מתלמידי הבעש"ט הק' שמביאים אותו הרעיון עה"פ "ששת ימים תיעשה וגו' וביום השביעי שבת", ודקדקו בספה"ק מהו הלשון "תיעשה" והול"ל "תעשה", אלא מרומז בכאן דאפי' הסוחר שטרוד כל הששה ימים על המחיה ועל הכלכלה, ברם אם מאמין באמת שהוא מצד

⁵ היינו ע"פ פירוש הג"ל.

⁶ בן החת"ס ז"ע.

⁷ אגב, גם בנו של הגה"ק ר' שמעון סופר, אדם גדול בשם ר' יואל שרייבער-סופר, היה מחסידי גוסטאטין, ולאחר פטירת רבו, נעשה לחסיד גור והיה נוסע לה"שפת אמת", ואחר הסתלקותו רצו החסידים למנות את ר' יואל שרייבער כאדמו"ר וכו"מ של השפ"א.

עצמו איננו עושה מאומה, והכל נעשה מאליהו ית"ש, אזי זוכה להרגיש בקדושת השבת "ויום השביעי יהיה לכם קודש".⁸

אודות הגה"ח המפורסם ר' יצחק דוד פוקס זצ"ל

ובניו החסידים המופלגים ר' מרדכי חנא ואחיו ר' חיים זצ"ל

הגה"ח המפורסם ר' יצחק דוד ז"ל היה ש"ב בוילחאוויץ, והיה נוסע להסתופף בצל רבו הק' ה"צמח צדיק" מוויזניץ ז"ע. פעם כשבא אל רבו, והיה מהלך עמו מחוץ לקלויז הגדול שבויזניץ, ועל גג הביהמ"ד היו עומדים עורבים הרבה, פנה ה"צמח צדיק" לר' יצחק דוד באמרו "התראה אלו העורבים, אלו הם נשמות של שוחטים".⁹

החסיד ר' יצחק דוד הבין משמעות הדברים, וידע את שעליו לעשות, והיה בחזרו לביתו הטמין את הסכין של שחיטה ופסק מלשחוט, וכשבאו וביקשו ממנו לשחוט לא אבה לשמוע מזה כלום.

בני העיר בראותם המצב בו הם שוררים ולא הבינו סיבת הדבר הזה, ושוחט כזה הרי יקר המציאות הוא, באו אל רבם ה"צמח" בבקשה שיפעול על שוחט שלהם לחזור לאומנותו. ואכן ה"צמח" שלח לקרוא את החסיד ר' יצחק דוד ושאלו על מה ולמה פסק מלשחוט, ויענהו החסיד שהרבי אמר לו על העורבים העומדים על הגג.

נענה ה"צמח צדיק" ואמר "לא עליך היתה כוונת", אולם ר' יצחק דוד נעמד על שלו באמרו "רבי, איננו רוצה לעמוד אצלכם על הגג", ועזב את השחיטה, וחפיש לו אומנות אחר והיה לסופר סת"ם.

פרשיותיו של הסופר ר' יצחק דוד היו אכן דבר יקר וחשוב והצליח בסופרות, אולם לאחר זמן החליט שגם זה אינו בשבילו מגודל האחריות שיש בו ועזב את הסופרות, וישלח ידו במסחר והיה לסוחר יין.

ומסופר בזה שקודם שהתחיל לסחור ביין למד את השר"ע הלכות יין נסך ד' מאות פעמים עד שהיה שגור בפיו, כדי שלא ישל בזה, ואכן כשהתחיל לסחור ביין האיר לו ההצלחה פנים ויגדל האיש למעלה למעלה.

כיון שכעת לא חסר לו ממון, החליט לקנות בחזרה את כל פרשיות התפילין שקדם ומכר כבר שלא יכשל בה אדם ח"ו, ולכן נסע ממקום למקום ונתן ממנו להחזיר הפרשיות.

ומסופר שבהגיעו לעיר אחת בה היה אדם פשוט סנדלר במקצועו, שהיה לו מפרשיות הללו של החסיד הנ"ל, הבינו החסידים שבדאי ירצה לקנותו בחזרה, ולכן הלכו לאיש ההוא ואמרו לו שיראה בכל כוחו להחזיקו אצלו ולא למכרו בחזרה, ואכן כשבא ר' יצחק דוד לא הסכים הלה להחזירו אף בסכום המכובד שהציע לו, ור' יצחק דוד לא ויתר והעלה את המחיר יותר ויותר עד לסכום מוגזם, וההוא עדיין עמד על שלו שאינו מוכן למכור.

ר' יצחק דוד בראותו זאת הרים עליו קולו באמרו "ולמה לא תסכים לזה, והרי בידך סכום נכבד מאוד ותוכל לקנות בזה תפילין מהודרים מאוד כהנה וכהנה ועוד יותר, ולמה תכביד עלי, והרי סכום זה הוא הרבה יותר

⁸ ועיי' לקמן במש"כ ר' מרדכי חנא ז"ל מענין מש"כ ב"שפתי צדיקים" לאז"ל כל שומר שבת וכו'.

⁹ כלומר שהשוחטים שקלקלו באומנותם עומדים להם כאן בגלגול של עורבים ומצפים לתקון.

מדמיה", נענה לו שהוא גברא בחכמה "הרי אני רואה שלך הרי זה נחשב וכדאי לשלם סכום גבוה כזו, וא"כ גם בעיני חשובה ולא ארצה למוכרה".

א

שני בניו של ר' יצחק דוד ז"ל היו החסיד המפורסם ר' מרדכי חנא ז"ל ואחיו החסיד ר' חיים ז"ל.

ר' מרדכי חנא היה "יושב" רוב הימים בצל רבו הק' ה"אהבת ישראל", ואחיו ר' חיים היה מנהל את העסק, כשכל הוצאות משפחתו של ר' מרדכי חנא כולו עליו, ואף גם זאת שנתן חצי העסק במתנה לאחיו ר' מרדכי חנא, ומעולם לא בא בתרעומות למה הוא צריך לעמול קשה ולטרוח על הפרנסה ועם זאת לפרנס את בני משפחתו של אחיו, כשהוא יושב בטל ואינו עוסק במסחר, אלא היה נותן לו חלק כחלק בעין יפה.

וכיון שעל ר' מרדכי חנא לא היה עול ודאגת פרנסה, נטל על שכמו דאגת אחרים, בעסקו רבות בענין אסיפת כספים לנצרכים והרבה מאוד יתומות עניות ואבינונות חיתן בממון זה.¹⁰

עוד זאת התעסק בהפסדת ה"סטענסלעך", דברי התורה של רבו, והיה מתרים את עשירי העם למצוה זו, בלקחו על כל "תורה" ותורה סכום הגון ובה היה ג"כ מסייע לנישואי היתומות והעניות.

החסיד ר' מרדכי חנא התבטא פעם כי בצעירותו כשכיתת רגליו לצדקה היה זאת טובה גדולה לנשמתו אולם לעניים היתה זאת טובה זעורה וקטנה, אך בזקנותו נתהפכו הדברים שלנשמתו היתה זאת טובה מעוטה וקטנה ולעניים היתה זאת טובה גדולה. וביאר הדברים דבצעירותו כשלא ידעו והכירו אותו היה מקבל בזיונות וגדופין בהלכו לאסוף כסף שאמרו אברך אוסף כסף ללחמו, בתמיחה, שילך לו לעבוד, ודבר זה היתה טובה גדולה לנשמתו שהבזיונות וחירופים היה מזכך ומטהר, אולם למעשה לא הצליח לאסוף כסף הרבה ולעניים לא היתה זאת טובה כ"כ, אך בזקנותו כשכולם ידעו מי הוא ולמה בא היו מכבדים אותו ונותנים לו מתנה הגונה בסבר פנים יפות, ולנשמה לא היתה זאת כמעט טובה אולם לעניים היתה טובה גדולה כשקיבלו בהרחבה.

א

שמעתי מפ"ק של רבינו האמרי חיים" ז"ע שסיפר איך שבגראסווארדיין בביהמ"ד בין מנחה למעריב היה הדיין ר' יעקב זצ"ל מוסר שיעור של משניות ומסילות ישרים, וה"אמרי חיים" עמד לו בפינה אחרת ליד שטענדר ולמד לעצמו.¹¹

ר' מרדכי חנא היה מקשיב לשיעור של "מסילות ישרים" ובאמצע לא היה יכול להתאפק, וניגש לה"אמרי חיים" וכל כולו נתרשג ואמר "די גאונע 'מסילות ישרים' וואס ער לערנט פאר, איז דאך דא ווען דער רבי גיבט איין קוועטש 'מחללו'", שבשעה שהרה"ק ה"אהבת ישראל" היה מפזם התנועה על תיבת "מחללו" בזמר "כל מקדש" בליל שב"ק,¹² הרגיש הרמ"ח איך שמחלחלים הדיבורים הקדושים לתוך כליותיו ועושים פעולה בנפשו יותר מן הספר מוסר.

¹⁰ וראיתי פעם "קאנטראקט" ארוכה שערך עם גביר אחד אודות ענין של צדקה שהיה גובה.

¹¹ הרבי ה"אהבת ישראל" לא היה יושב אז בביהמ"ד, אלא היה יושב בחדרו לבדו.

¹² כידוע שבזיוניץ היתה נוסחא מיוחדת על תיבת "מחללו" שחזורים ע"ז ג' פעמים בהטעמה מיוחדת.

כל נדיב לב הביאו חח ונזם גו' כל כלי זהב, וכל איש אשר הניף תנופת וגו'.

עיין דרמז"ן שזהב צעצ"ס שלא היה כלי, גם כן היה דבר חשיבות והניפו אותו כדי לפרסם כמו שמפרסמין עושי מלוא, וזהו י"ל המשך הפסוק, דהנה יש צ' מידות צנותי נדקה, אחד נותן רק לשם ה', והשני אע"ג דעשוה לשם שמים, ניחא ליה גם טוהר הנאה צו שיפרסמו וישצחו אותו, והנה העושה רק לשם שמים, אינו רוצה שיתפרסם, וגם לא איכפת ליה אם עושין מנצבתו קדש קדשים או שאר דבר מלוא כגון קרשים ועמודים וצריחים, כי הוא עושה רצון צוראו צוה כמו שאם עושים מזהבו שנתן ארון הקודש, משא"כ מי שירצה צו טוהר הנאה מנצק שיעשו ממנו המעולה בקודש, כדי שיהיה לו לשבח ויתר שמוהבו נעשה כלי הקודש הזה.

והנה המפרשים הקשו איך הביאו חח ונזם הא דבר שנשתמש צו הדיוט אין משתמשין לגבוה ותיכרו שעשו ממנו יחידות וקרסים וכיו"צ, וזה המשך הקרא כל נדיב לב, היינו רק לעשות רצון צוראו, הביאו חח ונזם, שעשו ממנו רק יחידות או קרסים, וכל איש אשר הניף, שרצה גם כן שיהיה פרסום, תנופת זהב לה' הביא רק זהב שיהיה ראוי לה' לכלי שרת.

(תורת משה, הגה"ק רבי משה סופר זצ"ל)

א

דוגמא לדברי ה"חתם סופר" ראו ג"כ אצל חסידים בעלי מדרגה, אשר מקובל אצל אנשים לחשוב שמי שמצטופף ונדחף להיות קרוב יותר לרבו הוא חסיד יותר מן האחרים, אבל אבי זצ"ל סיפר לי שהוא הכיר חסיד בעלזא בשם "ר" יוסף משה פון דעעש" יהודי בעל מדרגה, שכשהיה אצל רבו בעלזא והחסידים נדחקו להיות קרוב לרבו הוא היה נשאר לעמוד מרחוק כשהוא עומד במקומו אשר בקושי יכולים היו לראות משם את הרבי, ואפילו לקחת שריים לא היה ניגש.

כששאלו אותו החסידים מדוע אין הוא נדחף לראות את רבו יותר טוב, ענה להם בתמיחה "וכי לא די לי הזכיה הגדולה להיות מ'יטער רב אונטער איין דאך'".

בדברי ה"חתם סופר" האלו רואים אנו חידוש בענין נדבת המשכן, דהנה ידוע מהספרים הק' שבכל נדבות המשכן השתמשו לפי כוונת הנותן, שאם הנדבה היה בכוונה גדולה ומרוממת ביותר עשו ממנו את הארון, ואם נתן בכוונה פחותה מזה, עשו ממנו את השלחן, ואח"כ את כל החצר וכו', אבל כאן בדברי ה"חתם סופר" מבואר להיפך שדווקא הנותן בכוונה טהורה לשם ה' לא איכפת ליה שיעשו ממנו יחידות או הקרסים, וזה שרוצה להתפרסם וכוונתו גם לכבוד עצמו הוא רוצה דווקא שיעשו ממנו כלי שרת חשוב.

ואפשר לומר שאין סתירה בדברי הצדיקים, שאכן כדברי ה"חתם סופר" כן הוא שהנותן בכוונה טהורה לא איכפת ליה שיעשו ממנו יחידות אבל באמת עשו מהן הארון והנותן עם פניות לטובת עצמו רצה שיעשו ממנו הארון אבל באמת עשו מהו את היחידות וכדו' [חוץ מהחח ונזם שמהו אי אפשר לעשות כלי שרת אלא יחידות וקרסים בלבד, וכדברי החתם סופר].

ויכלא העם מהביא, והמלאכה היתה דים וגו' והותר.

וקשה קושי' האו"ם אומרו דים והותר שהוא תרמי דסתרי, אם דים אינו הותר אם הותר אינו דים, ע"ש, גם הפירש רש"י והמלאכה, מלאכת הצאה, אינו מוצן מה מלאכה שייך בהצאה.

אלא י"ל מלאכת הצאה הוא הנדבית לב והתשוקה והתשוק והרצון של הצאה, ואף אחר שכלו מלהציא כי נצטוו שלא להציא עוד, אמנם התשוקה והרצון להציא, זאת נשאר בהם לצנייהם אחריהם לדור ודור תשוקה ורצון לנדב ולתת לנדקה ולמנוה ולהיות מתומכי אורייתא וכדומה, זהו ויכלא העם מהביא, אך אחר שכלה ההצאה עצמה, אמנם והמלאכה מלאכת הצאה היינו התשוקה והרצון היתה דים והותר, נשאר בהם ולצנייהם לדור ודור, כנ"ל.

(דברי ישראל, הגה"ק רבי ישראל ממודיץ זצ"ל)

פעם עבר איזה אדם גדול ליד בית מדרשו של האדמו"ר מאופעלע, והמשמש בקודש קוראו שיכנס כדי להשלים מנין, וכשאותו אדם נכנס לבית המדרש ראה שכבר יש שם עשרה אנשים ועדיין אין האדמו"ר מתחיל בתפילתו, עד אשר המשמש קרא לעוד יהודי שיכנס לבית המדרש ורק אז התחיל האדמו"ר להתפלל.

אחר גמר התפילה ניגש אותו אדם גדול להאדמו"ר ואמר לו "ילמדנו רבינו, והרי בתפילה כבר היו כאן עשרה אנשים ומדוע לא התחיל להתפלל עד שהיה אחד עשרה אנשים".

ענה לו האדמו"ר, "אסביר לך את הענין, הנה אם יהיה לי רק עשרה אנשים הרי יכול להיות שיהיה איזה גאות לאחד מהאנשים על אשר הוא השלים את המנין ומבלעדו מוכרח הייתי להתפלל ביחידות לכן רציתי שיהיה אחד עשר אנשים כדי שכל אחד יחשוב לעצמו שהוא הוא האיש המיותר שלא היו צריכים לו למנין, וזה חשוב מאוד בשמים כשהאדם נכנע בלבבו ואינו בא לידי גאות ח"ו".

שמעתי דבר נאה ומתקבל מהאדמו"ר מביאלא-פרשיסחא שליט"א, שאמר שאביו היה אומר בשם אחד מהצדיקים, אשר הטעם אשר השי"ת סיבב שהמלאכה יהיה די והותר, הוא משום שהבורא כל העולמים לא רצה שהאנשים אשר נדבו למלאכת המשכן יבואו לידי גאות שע"י הכסף שלהם בנו את המשכן ולולי כסףם היה חסר מהמלאכה, לכן סיבב שיהיה צורכי המלאכה יותר מדי, ולכן יחשוב כל אחד שאולי הוא לא זכה שמכספו יקימו את משכן ה'.

והוסיף לספר על זה סיפור נפלא מהרה"ק איש האלוקים האדמו"ר ר' ירמיה מאופעלע זצ"ל שהיה גר בעיר ווארשא, שהיה נכדו של הרה"ק ר' יצחק מווארקי ואחיו של האדמו"ר ר' מענדעלע מאמשינוב, וגם הוא נוהג היה במנהגי אמשינוב, והיה יכול להתפלל תפילת שחרית לפני שקיעת החמה וכדומה, וכיון שכן הרי שהיה קשה למצוא מנין אנשים לתפילתו.

ויאמרו אל משה מרבים העם להביא וכו' ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וכו'.

יש להקשות איך שייך התשובה אל השאלה, כי הם אמרו למשה מרבים העם להציא, והוא ציוה להכריז שלא יעשו עוד מלאכה, היה לו להכריז שלא יציאו עוד.

ונראה, כי מצינו בכל נדבות המשכן נאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתו, והטעם כי לא ציוה הקב"ה לקבל נדבה מאיש כלי וקמטן שנותן בעל כרחו ולבו בל עמו, רק מנדיבי לב, כי מי שהוא נדיב לב כל מה שהוא נותן הוא נחשד בעיניו למעט ורצונו ליתן עוד יותר לפי ערך נדיבותו על קדושת המשכן, על דרך משל מי שהיה לו ככר זהב ונתנו על מלאכת המשכן היה אומר נלבו מה זה שנתתי מי יתן והיה לי עשרה ככרים הייתי נותן את כולה על המנוה הגדולה הזאת שאין לה שיעור וערך, והנה אתערותא דלצא הזאת היה נחשד לפי הקב"ה יותר מן גוף הנדבה.

וזה גרמו נללאל ואהליאצ בגדול דקדקתם שכלצם, שתיקף כששמעו הנדיבים את קול הפטיש של נללאל וכל עושי המלאכה לא היו יכולים להתאפק מלהציא עוד נדבה צדוקר צדוקר, כי היה חציב עליהם המנוה בשמחה. ודוגמא לדבר זה ראיתי בעיני כשהייתי צק' אפגוא, והיה שם שמש אחד הדופק על הפתחים לילך לבית הכנסת, וכל מי שמע את קול הפטיש שלו בחצות הלילה לא היה באפשר לשום אדם לישן עוד או אפילו לשכב עוד על משכבו, רק קם תיקף ממטו והלך לבית המדרש ללמוד או לומר תהילים, והשמש הזה לא היה למדן רק איש פשוט ירא את ה' מנעוריו, אך צילדו היה נער משרת את פני אדמו"ר הרב הק' מוהר"ר שמעלקי זללה"ה אצ"ד צק' ניקלשצורג, ומחמת ששעה שם עבודתו באתערותא דלצא וצדציקות גדול גרם לו זאת לעורר את לב השומעים שיעמדו לעבודת הצורא ית"ש.

וכן הי' נמי במלאכת המשכן, מחמת ששמעו הנדיבים שצישאל את קול הפטיש של נללאל ועושי המלאכה הי' לבס צוער להציא נדבות עוד יותר ויותר, ולפי שמשמע"ה הציץ זאת בשכלו הק' שלא יועיל להם שום הכרה כל זמן שישמעו את קול הפטיש, לכן ציוה להכריז שלא יעשו עוד מלאכה לעבודת הקדוש¹³ וממילא לא יבואו עוד נדבות, ע"כ צס ש"צ הרב הק' הנ"ל.

(שפתי נדיקים, רימנוב, צס הרה"ק ה"אוהב ישראל" מאפטא)

¹³ ולכאורה וקשה לפי"ז שאין יוכלו לסיים ולגמור מלאכת המשכן, וצ"ל שלא יכו עוד בפטיש, הכוונה שלא יכו עוד בקדושה נפלאה ובכוונות נעלות כ"כ שיעביר אל לבו בנ"י עד שלא יוכלו מלהימנע מלהביא נדבות עוד ועוד.

מה שמביא מהמשמש שהיה דופק על הפתחים, יש לציין בזה מה ששמעתי מפי אאמו"ר ז"ל שגר בעיר צעהלים, והמנהג שם היתה כבהרבה מערי ישראל בימים ההם, שהשמש היה מסבב בעיר ודופק על דלתות הבתים לילך לביהכ"נ, וכמו כן בעת שהיה בר מנין בעיר רח"ל, היה מקיש על הפתחים לקרוא להלווית המת, וכיון שלא רצו לבשר בשורה לא טובה,¹⁴ לכן לא היו מכריזים בהדיא על הנפטר,

מה שכתוב ב"שפתי צדיקים" שהשי"ת לא רצה לקבל נדבה מאיש כלי וקמטן אלא מאנשים נדיבי לב, הכרתי יהודי בשם ר' מיכלי בראנד בעיר בני ברק, מחסידי דזיקוב אשר הרה"ק בעל ה"עטרת ישועה" אמר לו פעם "פון אייער געלט האב איך הנאה, פון אייער געלט וועל איך זיכער נישט נוצן פאר קיין דאקטער", שכיון שהיה נותנו בשמחה אמיתית מעומק לבו בוודאי שהשי"ת יסבב שילך לדברים טובים ומשמחים.

¹⁴ ע"י פסחים ג:

אלא ברמז, שבכל יום כשקראו לביהכ"נ דפק ג"פ ואמר השמש "אין די שוהל", ובעת שהיה בר מינן לא אמרו כי אם "אין שוהל", וכן לא דפקו כ"א פעמיים, והרמז היתה למאי דאז"ל¹⁵ ג' חלקים יש באדם חלק אביו ואמו וחלקו של הקב"ה, וכשמת וניטל ממנו חלק הקב"ה לא נשאר כ"א ב' חלקים.

א

הרה"ק מאפטא היה לו ארבע מקומות אשר שימש שם ברבנות. הראשון היה בקאלבסוב אשר בגאליציה, ואחר כך עבר לעיר אפטא, ומשם העתיק משכנו לעיר יאס אשר היתה עיר ואם בישראל, ומקום רבנותו האחרון היה במעזבז, ושם מנוחתו כבוד ליד אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע¹⁶.

כשימש ברבנות בעיר אפטא נתקשרו אליו תושבי העיר בעבותות אהבה וחיבה יתירה, ולכן כשעזב את הרבנות כדי לעבור לעיר הגדולה יאס אשר במדינת ראמעניא היה צער גדול לתושבי העיר אשר רבם ומאורם נוטש אותם, ולכן הבטיח להם אשר בכל הימים יקרא על שמם הרב מאפטא.

אח"כ, משום מעשה שהיה אשר האפטער רב לא מצא חן בעיני הראש הקהל שבעיר יאס, הלך הלה ואכל קורצא בי מלכא עד שפעל דרך הממשלה שה"אוהב ישראל" הוכרח לעזוב את הרבנות ולצאת ממדינת ראמעניא.

באותו עת אמר ה"אוהב ישראל" כי מן הדין היה שכל מדינת ראמעניא אשר עשו לו צרה זו צריכה היתה להעקר מן העולם, ואכן עלה בדעתו לעקור אותה מן השורש אבל היות שהוא רואה "אשר מדינה זו עתידה להיות מקום מפלט ומחסה באחרית הימים", לכן מניח הוא אותה על מקומה, ומשאירה על ממלכתה.

ואכן דבר זה ראינו בעיינינו בעת מלחמת העולם האחרונה אשר כידוע אשר הדייטשן יש"ו כבשו את מדינת ראמעניא בשנת תש"א לפני אשר הדייטשן התחילו להלחם גם נגד הרוס"ן, ולעומת זאת מדינת אונגריין לא נכבשה עד שנת תש"ד (44' למס'), ואנו ראינו בעיינינו באותם השנים האין שהדייטשן ימח שמם שלטו שם במלוא עוזם, וכל המדינה מלאה היתה מהחיילים שלהם, בנין התלמוד תורה ובתי החינוך כולם היו מיושבים בחיילים מדייטשלאנד, ואלפי טאנקען היו עוברים שם ברחובות העיר.

זוכר אני האין שבאותו זמן אמרתי לחברי וידידי ר' משה פרידמאן ז"ל¹⁷, וכי יכול להיות במציאות שנשאר בחיים אחר שבכל פינה נמצאים המשחיתים הרוצחים ימ"ש, וכל רכבות המשא כבר מוכנים היו לקחת את היהודים תושבי המדינה למקום בלתי נודע ר"ל, תחת הנהגתו של הצורר קינינגער ימ"ש.

ואז אירע הבלתי יאומן, אשר מדינת ראמעניא בת בריתה של הדייטשן סיבבה את הכובע אשר על ראשה "ראמעניא האט זיך איבערגעדרייט דעם דאשיק" והפכו את גבם להדייטשן כשהם מתחילים להלחם ביחד עם הרוס"ן נגד דייטשלאנד, וכך ניצלנו ביחד עם עוד הרבה אנשים ממדינת אונגאריין אשר עברו לראמעניא¹⁸ וכן היו שם אנשים מפולין אשר הצליחו לעבור לאונגאריין ומשם לראמעניא, אשר שם היו יכולים לפעול הרבה דברים ע"י נתינת שוחד במקומות הנכונים, וכך ניצלו חייהם וכדבריו של ה"אוהב ישראל" אשר אמר ברוח קדשו שמדינה זו יהיה לפליטה לבני ישראל באחרית הימים.

ויש לציין שסיפור זה לא סיפרו אותו רק לאחר המעשה שיוכלו לומר שהסיפור כולו מצוץ הוא מתוך האצבע אלא שבאותם שנים קשים בעת אשר לא ראינו שום אופן ודרך שנוכל להנצל, היינו מחזקים את עצמנו ואת חברינו בדברי הרה"ק מאפטא האלו, והיו חוזרים על זה הרבה פעמים.

אף ה"דמשק אליעזר" ברח ג"כ למדינת ראמעניא ומשם היה שולח לטראנסניסטרא סכומי כסף גדולים מאוד אשר על ידם נצלו אלפי יהודים מחרפת רעב שהיו שולחים לרוסלאנד.

א

דרכו של הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע היה בכל שנה בחג השבועות ערך "קרעפל טיש" סעודת שבועות שאכלו שם קרעפליך והיה אומר אז פלפול עמוק הנקרא "קרעפל פשעטל" ומכל העם שישבו שם היה רק שנים מהם שהבינו לאשורו הפלפול, ה"קול אריה", וה"ברכת יעקב", אף שהיו שם הרבה גדולים מהם, וה"קול אריה" היה יושב השביעי בשורה שעל יד השלחן, אבל להבין ולתפוס הפלפול של ה"דברי חיים" לא היו יכולים רק אלו השנים ה"קול

אריה", וה"ברכת יעקב", ושנה אחד אחר חג השבועות, סיפר הרה"ק מצאנו זי"ע בפני העם שאחד מהחסידים (ר' יוסף ראב ז"ל) נתגלה לי בחלומי ואמר לי שבשמים חזרו ואמרו הפלפול שלי שאמרתי בתורת קרעפל פשעטל, והוא שמע הפשעטל בשמים ובא אלי בחלומי וחזר על כל הפלפול, והיה לי מזה קורת רוח, שאם בשמים חוזרים על דברי, הוא תורת אמת, ואמר אז הרה"ק¹⁹ שאף שבחיים חיותו לא היה ר' יוסף ראב הנזכר ת"ח גדול כל כך, אך מכיון שהיה דבוק להצדיק בחיים חיותו והיה איש פשוט ירא ד', זכה לכך שבשמים למדו עמו הפלפול²⁰.

ולפלא מה שאמר הרה"ק מצאנו זי"ע שנתגלה אליו החסיד בחלומי, שכמעט שלא ישן, ופעם עשו החסידים חשבון ועלה בידם שמן יום א' סליחות עד אחרי שמחת תורה ישן סך הכל של כ"ד כ"ה שעות, וזה עולה בערך שעה ליום, וברגיל בימות השנה היה ישן כשתי שעות ביום, והתנצל פעם שיש אנשים חריפים בכל דבר, יש שלומדים מהר ויש אוכלים מהר, והנני גאון בשינה, שביכולתי לישן במהירות.

א

ומענין לענין בשימוש אצל הצדיקים, ידוע שהרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע, כמו כן זכה לכל הגדולות שלו, על ידי ששימש אצל רבו הרה"ק ר' מענדל מרימנוב זי"ע, וכשהגיע לרימנוב בהיותו ילד רך וצעיר, לא עלה לו בנקל כל כך לשמש הרה"ק ר' מענדל זי"ע, וביקש שירשו לו לעשות עבודה זו ועבודה זו, וכשנתנו לו להצית התנור לחם הבית, בחדר של הרה"ק, עשה זאת בהתלהבות יתירה, ושמו ורקד ע"ז שזכה לשמש הצדיק.

אחד מהעבודות הכי גדולות אצל הרה"ק מרימנוב זי"ע, היה הצעת מטתו והיה לו קפידות בזה, ולא הניח לכל מי שהוא שיציע מטתו רק המשמש הקבוע, והרה"ק ר' הירש השתוקק מאוד שיניחו לו לעשות עבודה זו ולא עלתה בידו, פעם נצרך להשמש הקבוע לילך לאיזה ענין נחוץ, ולא היה לו ברירה אחרת, וכיבד השמש ר' הירש להציע המטה, אך הראה לו בדיוק האין צריכין להכין המטה, והזהירו שבל ישנה דבר, ור' הירש שמח על זה כמוצא שלל רב, ועשה והכין המטה בחיות גדולה ובכוונות גבוהות לצורך הצדיק, ובלילה כשהניח עצמו הרה"ק זי"ע על משכבו הרגיש בגודל הקדושה שהכניס המציע בתוך המטה, אז קרא למשמשו ושאלו מי הוא שהציע אמש המטה, והשמש נתמלא אימה ופחד במה שהרגיש הרה"ק בדבר, והתחיל להתנצל שלא היה לו ברירה אחרת, והיה לו לסדר ענין נחוץ, אך הרה"ק לא הניחו לגמור דיבורו רק ענה עליו, שמי שהציע אתמול המטה הוא ימשיך במשרה זו, ומן אז נשאר עבודה זו בידי הרה"ק ר' הירש זי"ע.

עבודת השינה אצל הרה"ק ר' מענדל מרימנוב זי"ע לא היה כ"כ פשוטה, היה מניח עצמו על משכבו על זמן קצר עד חצות הלילה ובתוך זמן זה היה ישן לערך ו' או ז' מינוט ונתעורר, ופתח גמרא ולמד בעיון רב לאיזה זמן ושוב נתנמנם לכמה מינוט, וככה חוזר חלילה עד חצות הלילה, ואחד ממשמשי נכשל בהנסיון של "המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר שכינה" וחשב בלבו, אין אפשר שבלימוד כזו באמצע השינה יוכל הרבי ללמוד בעיון ולהבין הענינים על נכון, והרה"ק הרגיש בכל זאת ובאחד הלילות קרא להמשמש הנ"ל ושאל ממנו מה שנתקשה בסתירת הגמרא בהסוגיא שלומד עכשיו, אולי יוכל לעזור לו, ובזה רמזו שתפס מחשבותיו.

הרה"ק משינאווע זי"ע נסע כדרך הרבה מהצדיקים בימים ההם, לכמה שבועות לפוש בעיירות הרחצה לצורך בריאות הגוף, והיה נוסע לעיר קרעניץ, ובעיר הזאת באלו השבועות היה שם רבוי עם, והבית מדרש הקבוע, צר מהכיל עם רב כזו, והעמידו "שאטער" (אוהל) בתוך החצר ושמה התפללו, ולא היה שם שמש קבוע שישמור על נקיון המקום ועל הסדר, והתנדב עצמו אחד מהחסידים מחסידי שינאווע, ושמו ר' טובי' לייב²¹, שהוא יכבד וינקה כל המקום לכבוד התפילה ולכבוד רבו הרה"ק משינאווע, וחשב בינו לבין עצמו, מי אנכי שאזכה לשמש הצדיק הרה"ק משינאווע, הדר ואמר בעת שניקה המקום יהי רצון שמה שהנני מכבד עכשיו המקום, יהא מקובל בשמים, כהעבודה ששימש הרה"ק ר' הערש מרימנוב זי"ע את רבו הרה"ק ר' מענדל זי"ע, וכשנכנס הרה"ק משינאווע לתפלת מנחה שאל מי הוא זה ואי זה הוא שניקה הבית מדרש, וראו בעליל שהרגיש ברוח קדשו, כוונת ר' טובי' לייב ז"ל.

¹⁹ איני זוכר בדיוק אם הרה"ק בעצמו אמר הדברים דלהלן או המקורבים של הרה"ק אמרו זאת.

²⁰ והו' כעין מה שהבאנו בשם הרה"ק מאפטא שהשמש שהיה משמש ודבוק להר"ר שמעלקא זי"ע זכה ע"ז שיהא בכוחו לעזור לבית הנדרמים.

²¹ זקינו של הגבועת שאוליער רב ז"ל.

¹⁵ עי' נדה לא. ג' שותפין יש באדם כו'.

¹⁶ וכפי הנראה נאמרה התורה הנ"ל בהיותו כבר רב במעזיבז.

¹⁷ ר' משה קאמפיוטער.

¹⁸ וביניהם רבינו ה"אמרי חיים" מוויזניץ.

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה מְרִבִּים הָעָם לְהֵבִיא וכו' וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֵה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מִלֵּאכָה וכו' וַיְכַלֵּא הָעָם מִהֵבִיא.

כע"ז יש לספר איך שיש לקיים "עם עקש תתפתל", והכי הוי עובדא אצל הגה"צ ר' יהודא הכהן קרויס אב"ד לאקענבאך²², שביליל הפורים רצו לעשות "ערב", והבין שבדעת הצעירים הקלים והפוחזים לנצל ההזדמנות לעשות ריקודים ומחולות בתערוכות בחורים וגם בתולות ח", והרגיש הרב שלא יוכל למנעם, וטיכס לו עצה ע"ז ונתן פקודה למשמש שלא יותן רשות להיכנס לשם אלא מי שהוא "חבר" בחברה קדישא.

הבחורים הפוחזים לא היה חסר להם אמצעים, ולכן הלכו ורשמו א"ע כל אר"א בכסף מלא להחברא קדישא, אך הבתולות לא ידעו מזה שצריכים להירשם, וכשבאו לא ניתן להם ליכנס ונשארו בחוץ, ואז פתח הרב את פיו לנערים הריקים באמרו "כעת תוכלו לרמוד כמה שתצרכו. טאנצ'טס ביז אינדערפרי..."

²² אביו של הבאניא רב, וחיבר כמה ספרים על מוסר שהתקבלו מאוד, ותירגם ספר "פלא יועץ" באידיש. וכן עיבד את הספר "צאנה וראנה" בלשון צח.

הגה"צ ה"ק"ר לדוד" זי"ע בהיותו אב"ד בעיר סאטמאר, נצרכו פעם בהעיר לסכום גדול של כסף לצורך איזה דבר מצווה נשגבה, והיה שם בעיר גם מקלי הדעת, אנשים פורקי עול, ורצו להשתתף ולאסוף כספים עבור המצווה, אך ראו בזה הזדמנות לנצל העניין לצורך מעשיהם המקולקלים, וסידרו מסיבה לאסיפת כסף לצדקה, בתערובת אנשים ונשים רח"ל, והק"ר לדוד זי"ל, יצא אז בדרשת מחאה נגד מה שסידרו, ואמר בדרשתו, כי בעת בניית המשכן הוצרך משה רבינו לממן הרבה לצורך הבנין, והערב רב נהנו מזה מאוד, שברגל התביישו מסדר מסיבה בתערובת, וכעת ויכולו לבצע מזימתם בלבוש של מצוה, ולזה באו העושי מלאכה ואמרו למשה "מרבית העם להביא", העם הם הערב רב הם מביאים בחשק יותר מהרגיל, לזה ציוה משה והעבירו קול במתנה, "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה" שיפסיקו מלאסוף ממון בתערובת איש ואשה, ואח"ז זי"ע וכלל העם מהביא", נמנעו "העם", היינו הערב רב מלהביא כלל מלאכה למלאכת המשכן.

2

וַיֵּצְאוּ כָל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה.

עיין באור החיים מה שפירש, וגראה לי לפרש כי לאחר חטא העגל לא היו יכולין להסתכל בפני משה כי קרן אור פני משה, רק בשעה שדיבר עם בני ישראל נטלו, וכאשר כלה לדבר נתן על פניו מסוה, וכמו שמפרש רש"י ז"ל בוא וראה כמה גדול כחה של העצירה שעד שלא פשטו ידם בעצירה מהו אומר ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל, ומשעשו העגל אף מחרגי הדודו של משה היו מרתיעים ומודעזעים.

ועתה כאשר אמר משה להביא נדבת לבס היה צוער בלבס כל כך להקדים נדבתם בכל מה דאפשר, והיה להם חיוך, והא ראייה אף שכלה משה מלדבר אליהם ויאלו דרך אחוריהם ופניהם אל פני משה בדרך כבוד המלכות ועדיין היו מסתכלים בפני משה והיו מוונים מקרן אור פניו ולא שם המסקנה על פניו, רק יאלו ונסתכלו בקירון אור פניו, כי הזריחות שהיה בקרבם בהתלהבות גדול היה חיפך חיוך, וזה ויאלו כל עדת בני ישראל מלפני משה כי היו מסתכלים עדיין בפני משה בלי מסוה.

(עבודת הגרשוני, הגה"ק רבי גרשון מקאלאמיא זצ"ל)

אם הוא זכה להסתופף אצל צדיקי הדור, וענה לו שהוא היה רגיל אצל הסטרעליסקער אשר אצלו היה מרבה לנסוע להסתופף בצלו.

ביקש ממנו הרוזינער שיספר לו איזה עובדא מרבו השרץ מסטרעליסק, סיפר לו הרה"ק ר' גרשון שפעם אחת כשהגיע לסטרעליסק בהיות הבוקר קרא לו ואמר לו שהיות שיש לו כתבים של מאן דהו, הוא חסרם, לכן הוא מבקש ממנו שיכין "שער בלאט" לקובץ הכתבים אשר בו יכתוב את שם המחבר.

אחר זמן מה כשראה השרף שעדיין אין הוא כותב את ה"שער", שאלו לפשר התמהמתו בקיום בקשתו, וענה לרבו שהיות וכתובת ה"שער" צריך מתינות ומחשבה ולוקח קצת זמן, לכן לא רצה לעשותו לפני תפילת שחרית, ובדעתו לכתבו אחר התפילה.

אך השרף ענה לו שהוא רוצה שיכתבנו דוקא עכשיו לפני התפילה, משום שבשעת תפילתו הוא מוסר את נפשו לה', וא"כ הוא חושש שיסתלק מן העולם באמצע תפילתו, ואחר פטירתו כשהתלמידים ימצאו כתבים הללו יחשבו שאני כתבתי חידושי תורה אלו לכן אני רוצה למנוע מכשול זה, ודוקא עכשיו לפני התפילה להכין את ה"שער בלאט" שבו יכתב שם המחבר, כל זה סיפר ה"עבודת הגרשוני".

והחסידים הוסיפו לספר להרוזינער שהשרף מסטרעליסק היה נפרד מבני ביתו בכל יום לפני התפילה, משום שהוא הולך למסור את נפשו להשם יתברך.

נענה הרזינער ואמר שהסיפור של העבודת הגרשוני יש לו חשיבות עוד יותר מהסיפור האחר, שמזה רואים חוץ ממסירות נפשו גם את גודל חששו מזה שלא יחשבו על חידושי תורה של אדם אחר שזה שלו.

הגה"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע אמר שכשאדם לומד תורה לשמה כפי אשר הוא למד אז יורד על האדם קדושה אצילית נעלה מאוד אשר האנשים ברוחים מפחד קדושה זו, ולכן היה צריך לפעול בכוחות עיליות שתלמידיו יוכלו להסתכל בפניו.

2

על הרה"ק ר' ברוך מגארליץ ז"ע מסופר אשר הוא כידוע היה חסיד גדול מאביו הגדול בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע²³ והוא לא העיז להסתכל בפניו הקדושות של אביו וחשב לעצמו שהרי אמרו שאסור להסתכל בפני נשיא וא"כ אסור לו להסתכל בפני אביו, אבל שוב עלה בדעתו שאיתא בספרים הק' שההסתכלות בפניו של צדיק הוא סגולה ליראת שמים, ובכן החליט שעל אף שאסור להסתכל על אביו ובוודאי יענש על זה מ"מ הרי מוסר את נפשו למען קדושת השם שיהיה לו יראת שמים, וכיון שהחליט כן בדעתו מיד הרים את עיניו והסתכל על אביו.

מיד פנה אליו ה"דברי חיים" ואמר לו "וואס קוקסטו מיך אן, מען טאר דאך נישט"

2

בעל מחבר ספר "עבודת הגרשוני" הוא הרה"ק ר' גרשון אשכנזי מקאלמייא, אשר בו כיהן ברבנות לפני הרה"ק ר' הלל מקאלמייא זצ"ל והוא היה אדם גדול בענקים וכפי המשתקף מתוך הסכמתו הנלהבת של הרה"ק בעל ה"דברי חיים" מצאנו על ספרו.

בעל ה"עבודת הגרשוני" היה חתנו של ה"אהבת שלום" מקאסוב בזיווג שני.²⁴ כשהגיע פעם להרה"ק מרוזין שאלו הרזנינער

²³ כל אחיו היו כידוע חסידים גדולים מאביהם אבל הוא היה מיוחד בזה.

²⁴ כמדומני שהיה אחר הסתלקותו של ה"אהבת שלום".

ויתנו הפעמונים בתוך הרמונים וגו'. ... כי היה פעמון בלא רמון, ואחר כך רמון ופעמון בזה, ואח"כ פעמון בלא רמון, ואח"כ רמון ופעמון בזה... והרמון עפ"י מה דאמרו חז"ל שמכפר על לשון הרע, ונראה לי ללא דיוקא המדבר רע על חבירו, אלא גם המדבר טוב על עצמו, ומתפאר כך וכך עשיתי מעשים טובים, היינו ממש כמו לשון הרע על חבירו... על כן הפעמונים מכפרים על לשון הרע, ורמונים עם פעמונים בזהו מכפרים על מלאים מלות כרמון ומשמיעים קול בחולות...

(חתם סופר, הגה"ק ר' משה סופר זצ"ל)

בעיר טבריה גרה אשה חשובה, שהיתה מתענית כל ימי חייה משבת לשבת, וכמובן שזה ענין ועבודה קשה מאוד אך היא החזיקה במנהג זה במסירות נפש, והדבר היה מפורסם בכל העיר והחשיבות מאוד בגלל זאת, והמנהג היה שם שבכל ליל שבת קודש, הלכו כל בני העיר לביתה ובירכו אותה בברכת שבת שלום ומבורך, וככה נהגו שנים רבות, וכשהגיע הרה"ק ר' מנחם מענדל מוויטעפסק ז"ע לגור בעיר טבריה, ונודע לו מעובדא זאת, ראה והבין בעיניו הבדולחים, שלבה בל עמה, ומתענית משבת לשבת רק כדי להתפאר בפני הבריות, לכן ציוה ונתן פקודה, שיפסקו מזה, ובשבת הבא לא ילך שום אדם לבדך את האשה בברכת שבת שלום, ופקודתו שמרו אנשי העיר, ובאותו השבוע מתה האשה מקושי התענית, שכל חיותה

שהחזיקה מעמד היה מהתפארות בעיני הבריות ובטלה דבר בטלה המעשה.

אמנם לא כן הוא במצות צדקה, כי בזה הפרסום טוב יותר, כדאיתא בגמרא "מפרסמין עושי מצוה", כי ע"י זה יתעוררו אחרים ליתן כמו כן צדקה, ויסופר שה"אהבת ישראל" ז"ע, בא לגביר אחד בעירו, וביקש ממנו סכום הגון עבור צדקה גדולה, והלה מיאן למלא בקשת הרבי, והתחיל לומר "ס'זאל נישט אויסגערעדט זיין" הנני נתן הרבה כסף עבור צדקה פלוני ועבור צדקה פלוני, והפסיקו האהבת ישראל דיבוריו, "אדרבה זאל יא אויסגערעדט זיין", תן לי צדקה בפרסום ומזה יכירו אחרים וילמדו ממך לפזר מהונם לצדקה.

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו ויברך אותם משה.

פירש רש"י יהי רצון שתשרה שכינה צמעה ידיכם, ויהי נועם וכו', ויש לדייק... וכי היה ספק שלא תשרה שכינה, והקצ"ה אומר מעיקרא ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ויש לומר, כי על פי טעם המלאכה ההיא, היתה נזקך טרחה מרובה וזמן רב, אבל צעם נעשה הכל צסועת ד' צמחיות רב דומה ממש לצריכת שמים וארץ, ... ויש לחוש שהשראת השכינה של עכשיו לא יתאר על מעשי ידיהם, כי הם לא עשאוהו, ויהיה זה הפסד שכן וכבוד להם, ... על כן צרכם יהיה רצון שתשרה שכינה "צמעה ידיכם", שיחזק צמעה ידי עמם ולא יקופח שכם צמח צסיעם ד'.

(חכם סופר, הגה"ק ר' משה סופר ז"ל)
אויסגעבעטן אלעס גוטס" (נקווה שפעלנו ביום זה כל טוב), ואחד מהנשים בשמחה מילים אלו אמרה לחברתה בתמיה, וכי תעלה על דעתך שמה לא פעלנו, מובטחנו בבריות שפעלנו כל טוב, ושאלה חברתה מנא לך הא, ענתה בפשיטות "אפילו פארן גרעסטן רוצח, אז מען זאל זיך אזוי בטען א גאנצע טאג, וואלט ער נישט געקענט האבן אכזריות אפצוזאגן", (אילו התנפלנו לפני הרוצח הכי גדול כל היום בבכי ותחנונים ודאי שלא השיב פנינו ריקם) כל שכן לפני מלך רחום וחנון, ודיבורים אלו עשו רושם גדול בשמים.

רבינו ז"ל ה"אמרי חיים" כשהיה משתטח על קברי אבות ביוםא דהילולא, או על קברי שאר צדיקי עולם, היה מצוה לאיזה זמן במשך היום שיפנו מקום האוהל לגמרי, כדאי שיוכלו הנשים ליכנס לתוך האוהל, ולהתפלל על הציון, וטעמו ונימוקו עמו, כי התמימות והכשירות של נשים צדקניות, הרבה יוכל לפעול, ומי יודע אם פעם יאמרו, איזה דבר טוב על ישראל בתמימות, ויפעלו בזה הרבה, וסיפר כי בליל מוצאי יום כיפורים, אחר תפלת ערבית, כשחזרו בני ישראל לביתם מבית המדרש, ואיחל אחד לחבירו, "לאמיר האפן מען זאל זיך האבן

יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. (רש"י לט, מג)

לא על מלאכת המשכן לבד, כי גם על מעשה ידיכם אשר צבחתם תשרה השכינה והצרכה, אחרי אשר כבר הרימותם את תרומת ה' לנדבת המשכן, ומעמדה תחול הצרכה על הנשאר לכם, כי כן דרך התרומה חטה אחת פוטרת כל הכרי ובעל הצית מתחנך על ידה, כמו שכתוב (מלאכי ג, י) צמחוני נא בואת וגו' והריקותי לכם צרכה עד צלי ד', וזה שנאמר אחר פרשת המעשרות (דברים כו, טו) השקיפה ממעון קדשך וגו' וצדך את עמך, כי כשנותן חלק הגבוה תשרה הצרכה על הנשאר מעמדה.

וזהו שתשרה שכינה צמעה ידיכם, ר"ל כל מעשה ידיכם צבחת צמח צמח ומתן תכונות הכל לשמים לזכר לצדקה ולהוצאות צניו לתלמוד תורה וכדומה, שיהיה זה מקום להשראת שכינה צמעה ידיכם ולצדך אתכם, וזהו ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, שיהיה כוונה הרצויה לשם שמים ואו ומעשה ידינו כוננהו תשרה השכינה עליה.

או יאמר יהי רצון שתשרה שכינה צמעה ידיכם, כי הנה מצוה צוה"ק כי כמה וכמה מקטריגים העומדים לצלצל את האדם וצשעת העבודה ותורה ומצות מציאים אותו לידי עצבות ומרה שחורה, ומחפשים עמם כוונה לשם שמים לאמר אתה צן אדם למה תכנס את עמך לעבודה הקדושה האחת ואחת מלא עוונות ופשעים חלילה הירלה ה' מידך, וכהנה רבות צחצחיו עוונותיו רק צשעת תורה ותפלה למען הציאו לעשות המצות צעצעות צלי שמחה ואו לא פרחת לעילא.

אבל לעומת זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיח) כל גוים סצבוי הם הקליפות, סצבוי כדברים למיץ ולינק מגבול הקדושה ולצלצל אותי, עם כל זה צסם ה' כי אמילם, כלומר מתפארים צסם ה' צחצחיו עוונותיו, אבל כי אמילם ולא אתן את נפשי להם, דחה דחיתני לנפול חלילה צידם וה' עורני, לא אמות כי אחיה, פ"י לא אעשה המצות צעצעות צבחת מיתה כי אס צחצחיו ושמחה, ואספר מעשי י"ה, כי כן הוא עליית המצוה רק צשמחה כמ"ש צשגש רגלים יראה כל זכורך הם המצות לפני ה', או צשמחה יראו ועליו להיות לפני ה', וזה שאמר דצקתי צעדותיך ה' אל צבישני, ר"ל דצקתי צעדותיך הם המצות צעלותם לפניך דצקתי את נפשי צס להעלותם עממה, אל צבישני ותכניסני עממה לפניך.

וזה שנאמר גם כן כאן יהי רצון שתשרה שכינה צמעה ידיכם אבל צעצעות צין השכינה שורה, וזהו ויהי נועם כו' ומעשה ידינו כוננה עלינו, פירוש אתה כונן את מעשה ידינו לשם יחוד קוצ"ה ושיכינתיה ואל תדאגו, ומעשה ידינו כוננה כי השכינה תעשה הכל עבורך לה' ותכוננהו.

(תפארת שלמה, הגה"ק ר' שלמה הכהן מראדאמסק ז"ע)

אחר שכל הפמליא הגיעה לביתו נאווה קודש של ה"דברי חיים" הסתגרו שני המנהיגים בחדר מיוחד לבדם, ובחוץ נשארו עומדים חסידי צאנו וראדאמסק, בין לבין היו שם מהחסידיים²⁶ שהתחילו להתווכח ביניהם, כשחסידי צאנו מכריזים שרבים הוא המנהיג הגדול ביותר שאפילו ה"תפארת שלמה" יא ומכניע את עצמו לפניו, וחסידי ראדאמסק עונים לעומתם ענקשיו הוכח לעין כל שרבים הוא הוא המנהיג שגדול ביותר, אחר אשר הראה לכולם את ענוותנותו ושפלות רוחו אשר מוכן לנסוע גם למנהיגים אחרים שבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, שהשאיר את כל קהלו בחג השבועות ונסע לצאנו.

באמצע הויכוח יצא ה"תפארת שלמה" מחדרו של ה"דברי חיים" ומיד הרגיש ברוח קדשו את נושא שיחתם (או אולי שחמת פיקחתו ג"כ יכול היה לדעת שהתווכחו בדבר זה) פנה לעבר החסידיים ואמר להם "וכי מהו הנפקא מינא אם אני הוא גדול יותר או שהצאנוער רב הוא גדול יותר, דער עיקר איז, איר זאלט זעהן איר זאלט אליין זיין לייט".

יחודי זקן מחסידי של ה"תפארת שלמה" סיפר שאחר פטירת רבו נסע להתסופף בצל ה"דברי חיים" בצאנו²⁷, כשנכנס החסיד לחדרו של

אודות הרה"ק ה"תפארת שלמה" מראדאמסק

להרה"ק בעל ה"תפארת שלמה"²⁶ היו הרבה צדיקים ומנהיגי עדה שבאו להתסופף אצלו, וביניהם היו, הרה"ק מוואלבראז, הרה"ק ר' עמנואל מפשעדיבראז ז"ע, וה"גוטער איד" מנישטאדט, והרה"ק ר' נתן דוד שידלאוובצער נכדו של היהודי הק', ועוד.

פעם שאלו גדולי תלמידיו את הרה"ק משידלאוובצער - אחר שכבר היה לו ציבור גדול של חסידים - מדוע הוא עדיין ממשיך בנסיעותיו לראדאמסק. ענה להם השידלאוובצער שהוא נוסע לה"תפארת שלמה" ללמוד הימנו את עבודת השמחה שהוא יחיד בעבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

א

ידוע שהרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" היה ב' פעמים בצאנו אצל הרה"ק בעל ה"דברי חיים" כשבאחד מהפעמים נסע אצלו לחוג את חג השבועות.

חסיד אחד סיפר לי שאביו סיפר לו שהוא עצמו זוכר החג השבועות שה"תפארת שלמה" הגיע לצאנו, וזוכר היה שכה"תפארת שלמה", הגיע לעיר נסע ה"דברי חיים" לקבל פני הרה"ק, שהיה מלווה בהרבה חסידי ראדאמסק שנסעו עם רבם לחג השבועות לצאנו.

²⁶ אשר לא כולם היו בבחינת שמן זית זך.

²⁷ ה"תפארת שלמה" נפטר מן העולם עשר שנים לפני הרה"ק מצאנו.

²⁵ היארצייט כ"ט אדר.

ה"דברי חיים" שאל אותו הצאנזער רב לאיזה גוטער איד היה רגיל לנסוע עד עכשיו.

ענה לו החסיד שרגיל היה לנסוע לראדאמסק לה"תפארת שלמה" והוסיף ואמר שהיום הוא יום היארצייט של רבו.

אמר לו ה"דברי חיים" לא ידעתי שהיום הוא יום היארצייט, וכיון שכן קרא למשמשו ונתן בידו מעות שימסור אותו להרבנית (אשר כידוע לא היתה משופעת בכסף) שתכין סעודה גדולה לכל היושבים והחסידים לכבוד יום ההילולא של התפארת שלמה, ואח"כ וצויה שיקנה הרבה נרות, והדליקם לכבוד ההילולא.

בעת עריכת השלחן לא פסק מלעיין בספר "תפארת שלמה"²⁸ וחזר על דברי תורתו.

והנה באמצע עיונו בהספר הרים את עיניו הק' ואמר "אוי האט ער פון מיר באהאלטן" שעל אף שנסע אליו פעמים בחייו, לא הכיר את רום ערכו עד אשר ראה את ספרו שבו ראה את גודל מדרגותיו.

ק

ה"תפארת שלמה" היה לו חסיד, יהודי סוחר אשר היה ירא ה' ותלמיד חכם שנקלע למצב קשה בפרנסתו ונכנס לרבו באומרו שיש לו כמה בעלי חובות אשר הם מחכים בסבלנות על כספם אשר בעזר הש"ת אשיב להם בקרוב כשישתפר מצבי, אך יש לי מלוה אחד אשר נושה בי מעות ואינו נותן לי מנוח, שרודף אחרי בשביל כספו עד שמוכן ללכת משום כך לערכאות, ואי לא אדם זה הייתי יכול להתחיל את מסחרי מחדש עד שיהיה לי מעות לפרוע את חובותי ולשוב לעמוד על רגלי כמקודם, והוסיף לומר שצר לו ומתבייש הוא לומר לרבו שאותו נושה הוא יהודי תלמיד חכם ובר אוריין, והוא חסיד של חסידות מסוימת אשר במקום לשאוב משם יראת ה' ומעשים טובים לקח מהם רק את החריפות הידועה באותו חסידות והוא אינו מוכן לשום דיחוי והתמחקות עד שאשוב לו את כספו מיד, עד שאין הוא יכול לסבול יותר את גניעתו הרעה של אותו אדם.

אמר לו ה"תפארת שלמה", "שמע בני, הנה אני עתיד לנסוע לקראקא ושם אראה לסדר את ענייך על צד היותך טוב".

כשהגיע ה"תפארת שלמה" לקראקא שלח מיד את משמשו שיאמר לאותו מלוה שהוא מבקש מאוד שיבוא אליו כיון שיש לו איזה ענין לדבר עמו בחופז.

האיש ההוא, שהבין מיד שה"תפארת שלמה" קורא אותו כדי לדבר איתו בענין אותו חוב, המשיך להתנהג בתקיפות, ואמר להמשמש "אין לי שום מסחר ושום שייכות להרבי מראדאמסק, ואין בדעתי להענות להזמנתו לבוא אלי". כששמע ה"תפארת שלמה" התשובה שביד המשמש עדיין לא התיימש, אלא חיכה להזדמנות נוספת לקרואו אליו.

באותו ערב הגיע הרה"ג ר' שמעון סופר, רב העיר קראקא, לבקר במעון קדשו של ה"תפארת שלמה", אמר לו התפארת שלמה, "הנה הרב מכיר את אותו איש. אני כבר שלחתי אליו שיבוא בענין החוב אשר הוא נושה באחד ממכירי, וההוא לו רצה להענות להזמנתי ולא בא, ובכן מבקש אני מכבודכם שהיות ואתם מכירים את המלוה ואת הלוה, לכן שלחו נא את שליח הבית דין שלכם שילך ביחד עם המשמש שלי עוד הפעם שיבוא אלינו מיד".

אכן שני שליחים אלו פנו לאותו אדם שיבוא לבית הרבי, אך הוא המשיך במרדו ובעזותו שאינו רוצה לילך בשום אופן.

לפני שה"תפארת שלמה" כבר עמד לחזור לעירו שלח את משמשו עוד שילך לאותו אדם שיחוס על נפשו ויבוא מיד, שאם לא כן עתיד הוא להתחרט מאוד על התעקשותו, אבל שוב חזר השליח בידיים ריקות שאותו אדם עדיין עומד במרדו ובעזותו שאין הוא רוצה לילך בשום אופן.

ה"תפארת שלמה" כבר עלה על מרכבתו לחזור לעירו, גם הקראקעווער רב ר' שמעון סופר הגיע אליו להפרד ממנו וללוותו, וכמובן כשעיר ואם בישראל כקראקא ראה ב' גדולי עולם אלו נוסעים ביחד על המרכבה נתאספו שם ציבור גדול מאוד של אנשים אשר נדחקו לחזות בזיו פני הצדיקים.

פתאום ראו מרכבה מגיע במהירות ובו יושב האיש ההוא שלא רצה לבוא מקודם כשהוא מגיע עכשיו ורוצה כבר לגשת למרכבת הרבנים, אלא שמרוב הדחק לא היה שום אפשרות לגשת לפניהם, אלא שכיון שהאנשים ידעו מכל הסיפור, ורצו לראות האין יכול דבר התחילו האנשים להדחק קצת שיוכל המרכבה לגשת, אך הוא התנהל בכבודות בין המון האנשים, עד שאמרו לה"תפארת שלמה" שהאיש כבר רוצה לגשת. הורה התפארת שלמה להציבור שיעשו לו דרך בין שני שורות בני אדם כדי שיוכל לגשת לפניו, ואז הצליח האיש לבוא עד למרכבת הרבנים אשר שם ישוב מצד אחד התפארת שלמה והקראקעווער רב כשהם מורים לו שהוא יעלה על המרכבה וישב מול פניהם בצד השני של המרכבה.

אחר שכבר נתיישב על מקומו, לא הסתכל ה"תפארת שלמה" כלל לעברו ולא דיבר עמו מאומה, אלא פנה להגאון ר' שמעון סופר ואמר לו "דע לך שמחלוקת וחילוקי דעות גדולות היו אצל רבותינו, המגיד מקאזניץ ובין החוזה מלובלין, שהקאזניצער מגיד סובר היה שלא טוב הדבר שיהא עשירות לו לאדם, וכדכתיב "וישמן ישורון ויבעט" שהעשירות נסיון גדול הוא לאדם, והחוזה מלובלין היה סובר להיפך שהעניות מעבירה את האדם על דעת קונו, וכשהאדם טרוד על המחיה ועל הכלכלה ואין לו כל צרכו אין לו הדעת שיוכל לעבוד את בוראו כדבעי, וממילא טוב הדבר שהאדם יהיה לו עשירות".

סיים ה"תפארת שלמה" באומרו, "דעו לכם רב העיר, שמחלוקת זו היא מחלוקת עמוקה כמו המחלוקת במשנה בין בית שמאי לבית הלל, ובגמ' בין אב"י ורבא, וכמובן שזהו מחלוקת להלכה, ובכן אנחנו פוסקים להלכה כהרבי מלובלין, שטוב לו לאדם שיהא לו עשירות, אך במקום הצורך לפי הענין יכולים אנו לפסוק כמו המגיד מקאזניץ שהעניות יפה לישראל".

כיון שאותו בר נש שמע דברים הללו מפיו של הרבי מראדאמסק הבין מיד כלפי מה הדברים אמורים, וחיש מהר הכניס ידו לחיקו כשהוא מוציא משם את כל שטרי החוב של אותו אדם אשר היו מונחים אצלו, ומסרם מיד לידי הק' של ה"תפארת שלמה" באומרו קחו לכם זאת במתנה גמורה ועשו בהם כטוב בעיניכם, ומחלו נא לי על שלא באתי עד עתה בקריאת משמשו.

לקח התפארת שלמה את חבילת השטרות ושאל את האיש אם בטוח הוא שאין לו עוד שטרות, וכששמע שהלה בטוח שאין לו עוד שום שטר, תפסם וקרעם לגזרי גזרים, וצוה לו ללכת לדרכו לשלום.

כשיצא האיש מהמרכבה נגשו אליו כל הקהל ושאלו אותו מדוע שינה את דעתו אחר שהתעלם מקריאותו של התפארת שלמה, ונהפך לבו פתאום ורץ אחריו להתפייס בכל דרך.

סיפר להם האיש שאחר שדין לבוא בקריאתו של המשמש התחילו כל איבריו להתנשק דא לדא ונחשכו מאור עיניו, עד שהרגיש ששעתו קרב להסתלק מן העולם, וממילא מובן שמיד פגה התנגדותו לבוא ורצתי מיד להתפייס אותו.

ק

ה"תפארת שלמה" פסק כה"חוזה מלובלין" שיש להשפיע עשירות לבני אדם כנ"ל, וכן היה למעשה שכל תלמידי וחסידיו ראדאמסק היה להם פרנסה בריוח ורובם היו עשירים גדולים מאוד, יתן ה' שזכותו יגן עלינו שישפיעו עלינו ג"כ עשירות ושמחה כהנהגתו.

ק

דרכו של ה"תפארת שלמה" היתה לברך את חסידיו ע"י שהיה נראה כמקלל קללות נמרצות, ובמקרים נדירים היה ג"כ מכה אנשים במקל²⁹ שבוה הוריד את הדינים הקשים מעל האדם, ומי אשר קיבל הימנו קללה יודע היה שנושע בפקודת ישועה ורחמים.

פעם בערב שבת אמר למשמשו שיכין לו את מקלו שיהא מוכן להשתמש בו ביום השבת.

בשבת באמצע עריכת שלחנו התחיל להתרגז על חסידיו כשהוא צועק עליהם מדוע הם באים אליו אחר שאין הוא יכול כלל להושיעם ולהועיל להם, והם רק מפריעים אותו מעבודת בוראו ותפילה וכו', וכך באמצע רוגזו לקח בידו את המקל להכות את האנשים, ומיד ברחו כולם לנפשם והוא החל לרדוף אחריהם.

ה"תפארת שלמה" דרכו בקודש היה שלא לילך ברגליו כרגיל אלא היה גורר את רגליו ולא הגביהם מן הארץ, ולא משום מכאוב או חולי אלא משום סיגוף, משום גלות השכינה.

וכמובן שבאופן כזה הצליחו כל החסידים לברוח ממנו בקלות, אלא שחסיד אחד החליט שבמקום לברוח עם כל הקהל עדיף להתחבא בחדר האחר מתחת לדלת, ושם ימתין עד יעבור זעם, אלא שה"תפארת שלמה" פנה לעבר אותו חדר וכשמצאו עומד ומתחבא שם התחיל להכותו במקלו אשר בידו בכל כוחו מכות נמרצות במספר ארבעים יכנו, ואז נח מרגזו ושב לחדרו.

האיש המוכה לא ידע את נפשו מרוב צער, חזר לביתו בבכיות כשהוא חושב לעצמו שהוא החוטא הגדול שבעולם ולכן הכה הרבי רק אותו בלבד, ולא יכול היה לנוח מרוב צער.

אב"י, שג"כ היה בין הבאים לחסות בצלו של הרבי מראדאמסק נכנס לרבו ואמר לו שבנו שריו בצער גדול על שקיבל ארבעים מלקות והוא חושב את עצמו להחוטא הגדול ביותר עלי אדמות.

אמר לו ה"תפארת שלמה", הגד לבנך שלא יצטער כלל על המכות שקיבל שנגד הארבעים מלקות יזכה לארבעים אלף רובל כסף.

ואכן כך היה האיש שהיה לו בבתו כרטיס הגרלה נתבשר שמספרו עלה בגורל וזכה בהפרס של ארבעים אלף רובל, ז"ע.

²⁹ כדרכו של ה"דברי חיים מצאנז.

²⁸ שנדפס בשנה ראשונה שאחר הסתלקותו.